

אל הלב (ע"ר)

רחוב פועלי צדק 2
מען למשלוח מכתבים: ת.ד. 53007 ירושלים 91530
טל: 02-6781764, פקס: 02-6726404
ע.ר 580416634
www.elhalev.org

תופעת האלימות המינית כלפי בנות שירות לאומי בישראל: מאפיינים וכיווני התמודדות

תוצאות מחקר ראשוני מחדש פברואר 2014

המציאות בישראל כיום מאופיינת באלימות מינית הפוגעת בכל המגזרים ובכל הגילאים. כחלק מהמחויבות של הועדה לקידום האישה להתמודד עם תופעה זו, דנה הועדה בפגישתה בתאריך 26.2 בנושא הפגיעות המיניות בקרב בנות שירות לאומי. לאורך הפגישה, בניסיון להבין את הסוגיה ולהיערך לטיפול בה, הועלו שאלות רבות שנתרו ללא מענה. כתוצאה מכך מנכ"לית "אל הלב", הגברת יהודית סידיקמן, הנוכחת בישיבות הועדה, החליטה לבצע מחקר גישוש עצמאי בנושא, על מנת להבין את המאפיינים הייחודיים של אלימות מינית כלפי בנות שירות לאומי. במסמך הנוכחי אנו מתעתדות להציג את הממצאים העיקריים הנובעים ממחקר זה, לדון בהשלכותיהם על התמודדות עם הנושא, ולהציע בהקשר זה כמענה את זווית הראייה הייחודית של "הגנה עצמית מעצימה לנשים", גישה מוכחת ונתמכת מחקרית, המשתמשת בכלים ייחודיים למניעת אלימות מינית ולהתמודדות עימה.

התקדמות מערכתית בהתמודדות עם התופעה התרבותית של פגיעות מיניות, כרוכה בבחינת המאפיינים של אוכלוסיית בנות השירות הלאומי ושל הפגיעה המינית בהן. **ראשית**, מדובר בנערות צעירות היוצאות לראשונה בחייהן מהמסגרת המשפחתית והביתית. **שנית**, בניגוד למסגרות כוללניות כמו הצבא, בנות השירות הלאומי שייכות למסגרת תומכת, מחד, אך בשל אופי השירות רוב הפעילות היומית שלהן עוברת עליהן לבד, ללא ליווי יומיומי. **שלישית**, רבות מבנות השירות הלאומי מגיעות מקהילות דתיות, ובמציאות חייהן החדשה פועלות עדיין, באופן טבעי, לפי מוסכמות שהנחו אותן בחייהן בקהילת המקור שלהן- אי בהירות לגבי מהי הטרדה מינית ומהי לא, היכן עובר הגבול, מה מותר ומה אסור, מתי לספר ולדווח, למי ואיך.

ב"אל הלב"¹ כאחד הגורמים המערכתיים הבוחנים כיווני התמודדות, ערכנו בחודש האחרון מחקר גישוש בנושא. באמצעות המדיה הוירטואלית הפצנו **שאלון קצר** הקשור לפגיעה מינית בזמן שירות לאומי, בו השתתפו כ-140 בנות שירות לשעבר. להלן ניתוח ראשוני של התשובות המסייע לנו להבין יותר את המתרחש בשטח, ולבחון כיווני התמודדות המסתמנים כנדרשים:

- מבין המשתתפות, **34%** עברו הטרדה או תקיפה מינית בזמן השירות הלאומי.
- בקרב אלו שעברו הטרדה, **78%** הרגישו שהכלים שהמערכת נתנה להן להתמודדות עם המצב היו בלתי מספקים, ו-**37%** מהן לא דיווחו כלל על המקרה.
- מאלו שדיווחו לארגוני השירות הלאומי, **קרוב לשני שלישי** מהמוטרדות חשו שהארגונים כלל לא התייחסו לנושא ולא העניקו הכשרה או כלים להתמודדות עם הנושא.
- מבין המשתתפות במחקר, שלא עברו הטרדה או תקיפה מינית, **76%** הרגישו שמערכת השירות הלאומי לא העניקה להן כלים מספקים להתמודדות עם סיטואציות של תקיפה או פגיעה מינית. רובן המכריע דיווח שהמערכת בה שירתו לא התייחסה לנושא כלל וכלל, או שקיבלו הכשרה שאורכה פחות משעתיים, והוגדרה כלא מספקת.
- כל אחת מהמשתתפות בסקר קיבלה בסופו הזדמנות לענות על מספר שאלות פתוחות. לשמחתנו, רוב הנשאלות בחרו לנצל במה זו, והתיאורים שלהן חושפים את המורכבויות בזמן שנות השירות. ראשית, רובן המוחלט טוען כי לא הייתה כל התייחסות לנושא במסגרת שנת השירות. אחרות משחזרות הרצאה או שיחה אחת, שלא נחוותה כמשמעותית, ואחת גם מתארת מצב בו ניתן דף מידע לקרוא בבית, בנושא הטרדה מינית. את מה שהנחקרות חוות כדממה בנושא, אחת מהנחקרות מקשרת להשתקה הקיימת בכלל בציבור הדתי, באולפנות ובתנועות הנוער. בהתאמה, רבות מהנשים שעברו פגיעה ולא דיווחו עליה, הסבירו שלא ידעו שמדובר בפגיעה או בהטרדה, ושגילו זאת שנים מאוחר יותר. אחרות חשו כי ההטרדה שעברו היא בגדר "מקובל" בסביבתן, ולכן לא ראויה להתייחסות מיוחדת. נשים שהבינו בזמן אמת כי הן חוות הטרדה, חשו שלא ברור להן לאן לפנות לדיווח ולתמיכה, ומה עליהן

לעשות. אחרות חשו כי לדווח למערך השירות הלאומי לא היה עוזר, וכי הרכוזות המקומיות והמערכות ככלל לא היו רגישים ופנויים לדבר.

מבלי להפחית מהכבוד הרב ש"אל הלב" רוכשת לארגוני השירות הלאומי שעוסקים בעבודת קודש, הנתונים בשורת העדויות מתאספים לכדי תמונת מציאות כואבת, שיש לעמוד מולה נכוחה ופעול ללא לאות לשפרה.

"אל הלב" מבקשת להציע מענה רב מימדי לשיפור תמונת מצב זו, **בדגש על מניעה, מתוך רצון לצמצם את הפגיעות מלכתחילה ולא רק לשפר את הטיפול שלאחריהן כשהנזק העצום כבר קרה.** המענה מבוסס על הגנה עצמית בשיטת "אל הלב" (הגנה עצמית הפועלת לקידום מעמד האישה), הנשענת על מחקר ופיתוח ובני 50 שנים, בארצות הברית ובישראל. בניגוד לסוגים אחרים של הגנה עצמית או חינוך למודעות, מעניקה השיטה **מערך משולב** של כלים מנטאליים, רגשיים ופרקטיים לנשים צעירות לשמירה על בטיחות אישית **רגשית ופיזית**. כלים אלו יעילים גם במניעה של אלימות מינית, בתגובה לה, בדיווח ובהחלמה ממנה. בבסיסה קיימת ההנחה שאלימות כנגד נשים היא "זן מיוחד" של אלימות- שלבי ההתפתחות שלה שונים, היא כוללת מגוון של כמה סוגי אלימות ומניפולציה משולבים, והיא נראית אחרת משנראית אלימות בין גברים לגברים, או שמצטיירת אלימות כלפי נשים בתרבות הפופולארית. לכן, יש צורך ללמד נשים כלי בטיחות אישית שהינם ספציפיים ומותאמים לסוג זה של אלימות. השיטה נבדלת משיטות אחרות במספר היבטים:

- נוצרה, תוכננה ומועברת על ידי נשים מרקע מקצועי בתחומי החינוך, הפסיכולוגיה, המגדר ואמנויות הלחימה, מתוך הבנה אישית של החוויה הנשית בעולם, ושל ההבדלים בין הגוף והמבנה הרגשי של נשים ונערות לזה של גברים.
- חושפת את המנגנונים התרבותיים שאחראים לתופעת האלימות ולתרבות האונס, ומציעה דרכים נוספות וחדשות להיות נערה ואישה, בחברה ובמצבי סיכון.
- ממוקדת במקרי תקיפה מינית והטרדות על רקע מגדרי-מיני של גבר כלפי אישה, מתוך הבנה שטכניקות פיזיות אינן יכולות להיות המענה היחיד במצבים מורכבים של הפרת גבולות, ולכן פועלת להקניית שלל מיומנויות מותאמות.
- מדגישה כלים אשר יאפשרו זיהוי ועצירה של מצב מסוכן בשלבו הראשונים, על מנת לא להידרש לשימוש בכלים פיזיים (עקרון אי ההסלמה).
- מסגלת כלים גופניים ונפשיים לזיהוי מקורות כוח פנימיים, ובו זמנית מפתחת יכולות תקשורתיות של העברת מסרים ברורים והצבת גבולות השומרים על המרחב האישי.
- מעניקה כלים להתמודדות עם מטרידים ותוקפים שמוכרים לנערה/אישה, כולל בעלי מרות, בסיטואציות יומיומיות ומוכרות מחיי המשתתפות, במצבים אפורים, רגשיים ומבלבלים.
- מעודדת נערות להפוך לסוכנות שינוי ולהפיץ את הידע החדש שרכשו לסובבים אותן, ולפעול למען שינוי המצב הקיים.

מאחורי הרציונל להוראת הגנה עצמית מעצימה לנשים בצורה זו, עומד תיעוד מחקרי מרובה ולפיו יש קשר בין שימוש בפרקטיקות דוגמת אלו לבין עצירת התקיפות בשלבים ראשוניים ומניעת התדרדרותן למלוא החומרה. מענה זה מספק הזדמנות יקרה מפז ומאפשר שיפור יכולת התמודדות בפועל באירועים של חציית גבולות, של פעולה ברשתות של לחצים חברתיים עדינים וקשים לזיהוי, של התנהלות בשטחים האפורים שהינם המרחבים העיקריים בהם מתרחשת אלימות מינית בשירות. לפי מחקרים, השימוש בגוף בסדנאות שכאלו הינו גורם ייחודי המוביל לשינוי בתפיסות ובאמונות עצמיות, לעלייה בביטחון עצמי, אסרטיביות, דימוי עצמי ותחושות מסוגלות, ולירידה בהימנעויות ובפחדים. במסגרת החיברות המגדרי בתרבותנו אנו, כלים אלו לא ניתנים לילדות ולנערות בידי שום גורם סביבתי או ממסדי באופן מוסדר ומערכת, ואינם חלק מהתרבות במסגרתה אנו פועלים. אנו טוענות כי האחריות החברתית שלנו דורשת מאתנו לשלב הענקת מערך כלים זה לכל ילדה ונערה כחלק משירות לקהילה. זה הזמן להעניק כאלה לבנות השירות הלאומי והאזרחי.

¹ **עמותת "אל הלב"** פועלת מאז 2003 לצמצום האלימות כלפי נשים ונערות באמצעות מודל חדשני של סדנאות העוסקות במניעת הפרת גבולות רגשיים ופיזיים, תקיפות מיניות וסוגים אחרים של אלימות בין אישית. התוכניות של "אל הלב" פותחו ע"י נשים עבור נשים, מתוך תפיסה הרואה בהקניית מיומנויות של מניעת אלימות על רקע מגדרי כביטוי לשמירה על אחד מכללי היסוד בהצהרה הכלל עולמית של זכויות האדם: זכותו של כל אדם לחיים, לחירות ולביטחון אישי. מגוון תוכניות העמותה כולל סדנאות לילדי גן ולהוריהם, סדנאות שונות לילדים, לנערות צעירות, נשים, בעלות צרכים מיוחדים וקשישים.